KOKAND UNIVERSITY HERALD SCIENTIFIC E-JOURNAL
**ISSN:** 2181-1695

**QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI**
**KOKAND UNIVERSITY HERALD**
**ВЕСТНИК КОКАНДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА**

**OAK:** 01-08/1819/6

www.herald.kokanduni.uz

# HUNARMANDCHILIK DISKURSIDA MADANIY-MILLIY KONSEPTLARNING INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI LISONIY IFODASI

**Ahrorjon Abdusamatov,**
Qo‘qon davlat universiteti tayanch doktoranti.
DOI: https://doi.org/10.54613/kgpnqw74

**MAQOLA HAQIDA/ О СТАТЬЕ**

**Qabul qilindi:** 2-oktabr 2026-yil
**Tasdiqlandi:** 5-oktabr 2026-yil
**Jurnal soni:** 19-B
**Maqola raqami:** 51

**KALIT SO‘ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА**

hunarmandchilik diskursi, madaniy-milliy konseptlar, lingvokulturologiya, konseptual tahlil, izomorf-allomorf xususiyatlar, tarjima, madaniyatlararo muloqot

**ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ**

Mazkur maqolada hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning ingliz va o‘zbek tillaridagi lisoniy ifodasi qiyosiy-kontrastiv nuqtayi nazardan tadqiq etiladi. Tadqiqotning maqsadi hunarmandchilik diskursida markaziy o‘rin tutuvchi madaniy-milliy konseptlarni aniqlash, ularning til vositalari orqali qanday ifodalanishini tahlil qilish hamda bu konseptlarning ingliz va o‘zbek tillaridagi saqlanish darajasini yoritishdan iborat. Metodologik asos sifatida lingvokulturologiya, konseptual tahlil va qiyosiy-kontrastiv tilshunoslik tamoyillariga tayanildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, hunarmandchilik diskursida “mehnat”, “usta”, “kasb”, “mahorat”, “an’ana”, “baraka”, “halollik” kabi markaziy konseptlar faoliyat yuritadi. Sof kasbiy-texnik mazmunga ega konseptlar ingliz tilida deyarli to‘liq izomorf tarzda saqlansa, diniy-axloqiy va ijtimoiy-ierarxik yuklamaga ega konseptlar tarjimada qisman allomorf o‘zgarishga uchraydi.

**ABOUT THE PAPER**

**Accepted:** 2 October 2026
**Approved:** 5 October 2026
**Volume:** 19-B
**Paper number:** 51

**KEYWORDS**

craft discourse, cultural and national concepts, linguoculturology, conceptual analysis, isomorphic and allomorphic features, translation, intercultural communication

**ANNOTATION**

This article examines the linguistic expression of cultural and national concepts in craft discourse in English and Uzbek from a comparative-contrastive perspective. The aim of the study is to identify the cultural and national concepts that occupy a central place in craft discourse, to analyse how they are expressed through linguistic means, and to determine the extent to which these concepts are preserved in English and Uzbek. The methodological framework draws on the principles of linguoculturology, conceptual analysis and comparative-contrastive linguistics. The findings show that craft discourse is organised around such core concepts as “labour”, “master”, “trade”, “skill”, “tradition”, “baraka” (divine blessing) and “honesty”. Concepts with a purely professional and technical content are rendered in English in an almost fully isomorphic way, whereas concepts carrying religious-moral and socio-hierarchical connotations undergo partial allomorphic change in translation.

**Kirish**

Zamonaviy tilshunoslikda til va madaniyat munosabatlarini o‘rganish dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biri sifatida shakllanmoqda. Bu yo‘nalish doirasida har bir til o‘zida muayyan xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy me’yorlarini aks ettiruvchi madaniy kodlarni mujassamlashtirishi ta’kidlanadi. Lingvokulturologiya fanining asosiy vazifalaridan biri ana shu madaniy kodlarni, ya’ni muayyan milliy madaniyatga xos bo‘lgan konseptual birliklarni aniqlash va ularning til orqali qanday ifodalanishini tadqiq etishdan iborat. Bu borada hunarmandchilik diskursi alohida ilmiy qiziqish uyg‘otadi, chunki bu diskurs bevosita milliy madaniyat, an’anaviy qadriyatlar va kasbiy tajriba bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, unda madaniy-milliy konseptlar nafaqat leksik birliklar sifatida, balki baholovchi, legitimatsion va identifikatsion vazifalarni bajaruvchi murakkab lingvomadaniy markazlar sifatida faoliyat yuritadi.

Hunarmandchilik faoliyati qadimdan inson turmush tarzi, iqtisodiy faoliyati va estetik qarashlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib kelgan. Hunarmand tomonidan yaratilgan buyum nafaqat moddiy ehtiyojni qondiradi, balki muayyan madaniy ma’no, ramziy qiymat va milliy ruhni ham o‘zida mujassamlashtiradi. Ana shu madaniy ma’nolar nutq orqali ifodalanadi va diskurs doirasida mustahkamlanadi. Natijada hunarmandchilik diskursi milliy madaniyatni aks ettiruvchi va uni qayta ishlab chiqaruvchi kommunikativ maydonga aylanadi. Bu jarayonda madaniy-milliy konseptlar hal qiluvchi rol o‘ynaydi, chunki aynan ular orqali jamiyatning mehnatga, mahoratga, ustozlikka va an’anaga bo‘lgan munosabati til birliklarida mustahkamlanadi.

Hunarmandchilik diskursidagi madaniy-milliy konseptlarni tadqiq etish bir necha ilmiy ahamiyatga ega jihatlar bilan bog‘liq. Birinchidan, bu konseptlar orqali hunarmandchilik faoliyatining madaniy mohiyati qanday shakllanishini anglash mumkin. Ikkinchidan, konseptlarning lisoniy ifodasini aniqlash diskursning lingvomadaniy salohiyatini ochib berishga xizmat qiladi. Uchinchidan, ingliz va o‘zbek tillari materialida qiyosiy tahlil o‘tkazish orqali ikki tilning konseptual tizimidagi umumiy qonuniyatlar va tipologik farqlarni aniqlash imkoniyati yaratiladi. Bu esa o‘z navbatida lingvokulturologiya, qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslik uchun muhim nazariy va amaliy natijalar beradi.

Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning shakllanishi bir necha omillar bilan belgilanadi. Avvalo, bu diskurs ishtirokchilarining ijtimoiy rollari – ustoz, shogird, hunarmand, mijoz – konseptlarning tanlanishiga va ularning lisoniy ifodasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ustoz nutqida “mahorat”, “tajriba”, “an’ana” kabi konseptlar ustun bo‘lsa, shogird nutqida “o‘rganish”, “savol”, “aniqlashtirish” bilan bog‘liq konseptlar ko‘proq uchraydi. Hunarmand va mijoz o‘rtasidagi muloqotda esa “sifat”, “qiymat”, “ishonch” kabi konseptlar yetakchi o‘rin tutadi. Bu holat hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlar ijtimoiy rollar bilan uzviy bog‘liq holda shakllanishini ko‘rsatadi.

Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlar nafaqat axborot uzatish, balki ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, madaniy qadriyatlarni mustahkamlash va kasbiy identitetni shakllantirish vazifalarini ham bajaradi. Nutq orqali hunarmand o‘zini muayyan kasb egasi, an’ana davomchisi va madaniy meros tashuvchisi sifatida namoyish etadi. Bu jarayonda tanlangan konseptlar milliy madaniyatga xos nutqiy stereotiplar, odob-axloq me’yorlari va kommunikativ uslublar bilan uyg‘unlashadi. Natijada hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlar nafaqat lingvistik, balki identifikatsion funksiyani ham bajaradi.

Madaniy-milliy konseptlarning lisoniy ifodasi ingliz va o‘zbek tillarida bir xil emas. Har ikki lingvomadaniyat o‘ziga xos qadriyat tizimi, diniy-axloqiy me’yorlari va ijtimoiy munosabatlar uslubiga ega. Masalan, o‘zbek tilida “baraka”, “halollik”, “ustoz haqqi” kabi konseptlar diniy-axloqiy chuqurlikka ega bo‘lsa, ingliz tilida bu konseptlarning funksional analoglari ko‘proq amaliy natija va bozor munosabatlari bilan bog‘liq. Bu farq, o‘z navbatida, hunarmandchilik diskursidagi madaniy-milliy konseptlarni qiyosiy-kontrastiv jihatdan tahlil qilishning ilmiy zaruratini belgilaydi.

Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning lisoniy ifodasini o‘rganish hozirgi kunga qadar maxsus tadqiqot obyekti sifatida yetarli darajada o‘rganilmagan. Mavjud ilmiy adabiyotlarda hunarmandchilik diskursining ayrim jihatlari yoritilgan bo‘lsa-da, uning madaniy-milliy konseptlari va bu konseptlarning ikki tildagi lisoniy ifodasi tizimli tahlil qilinmagan. Shu bois ushbu tadqiqot hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning ingliz va o‘zbek tillaridagi lisoniy ifodasini qiyosiy-kontrastiv nuqtayi nazardan o‘rganishni maqsad qilib qo‘yadi.

Tadqiqotning asosiy vazifalari sifatida hunarmandchilik diskursida markaziy o‘rin tutuvchi madaniy-milliy konseptlarni aniqlash, ularning til vositalari orqali qanday ifodalanishini tahlil qilish, ingliz va o‘zbek tillarida bu konseptlarning saqlanish darajasini yoritish, shuningdek, aniqlangan natijalarning nazariy va amaliy ahamiyatini asoslash belgilandi.

**Adabiyotlar sharhi**

Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning lisoniy ifodasini o‘rganish bir necha nazariy yo‘nalishlarga tayanadi. Bu yo‘nalishlar orasida lingvokulturologiya, konseptual tahlil nazariyasi, etnolingvistika va madaniyatlararo tarjimashunoslik alohida o‘rin tutadi. Har bir yo‘nalish hunarmandchilik diskursining muayyan jihatlarini yoritishga xizmat qiladi va tadqiqotning nazariy asosini boyitadi.

Lingvokulturologiya sohasida A. Wierzbicka [1] tomonidan ilgari surilgan qarashlar hunarmandchilik diskursidagi madaniy-milliy konseptlarni tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Uning fikricha, har bir til o‘zida muayyan xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy me’yorlarini aks ettiruvchi “madaniy skript”larga ega bo‘lib, bu skriptlar orqali muayyan xalqning dunyoqarashi so‘zlarning ma’no tarkibida mustahkamlanadi. Hunarmandchilik diskursida aniqlangan konseptual birliklar aynan shu yondashuvni empirik material asosida tasdiqlaydi va lingvokulturologik tahlilning samaradorligini ko‘rsatadi.

Konseptual tahlil nazariyasi doirasida M. Kodura [2] tomonidan olib borilgan tadqiqot hunarmandchilik diskursidagi konseptlarni qiyosiy tahlil qilishda muhim metodologik asos yaratadi. Uning tadqiqotida ingliz va polyak tillarida to‘qish va tikish hunarmandchiligi bilan bog‘liq terminlar kognitiv-semantik yondashuv asosida qiyosiy tahlil qilinadi. Muallif leksik va metaforik ma’nolarni o‘rganish orqali har bir madaniyatda hunarmandchilik bilan bog‘liq lingvistik dunyoqarashni ochib beradi. Bu yondashuv hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning qanday shakllanishini tushunishga yordam beradi.

Tarjimashunoslik sohasida I. Nuraliyev [3] tomonidan olib borilgan tadqiqot hunarmandchilikka oid realiyalarni ingliz va o‘zbek tillariga tarjima qilish muammolarini o‘rganadi. Muallifning ta’kidlashicha, hunarmandchilik bilan bog‘liq terminlarni tarjima qilish madaniy va lingvistik tafovutlar tufayli jiddiy qiyinchiliklar tug‘diradi. Tadqiqotda tanlangan hunarmandchilik atamalari va ularning tarjimalarini qiyosiy tahlil qilish orqali umumiy muammolar aniqlanadi va tarjimaning aniqligi hamda madaniy ahamiyatini oshirish uchun potensial yechimlar taklif qilinadi. Bu natijalar hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning tarjimadagi taqdirini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

A. Abdisamatov [4] tomonidan olib borilgan tadqiqotda hunarmandchilik diskursining lingvopragmatik jihatlari, jumladan, nutqiy aktlar, implikaturalar, xushmuomalilik strategiyalari va diskurs markerlari tahlil qilinadi. Muallif hunarmandchilik diskursining ijtimoiy-madaniy kontekstini, kommunikativ maqsadlarini va hunarmandlarning o‘zaro munosabatlaridagi rolini yoritishga qaratilgan. Ushbu tadqiqot hunarmandchilik diskursining madaniy-milliy konseptlar bilan bog‘liq jihatlarini tushunishga yordam beradi.

Etnolingvistika sohasida olib borilgan tadqiqotlar hunarmandchilik diskursidagi madaniy-milliy konseptlarning milliy o‘ziga xosligini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. N. Aljanova [5] tomonidan olib borilgan tadqiqotda o‘zbek hunarmandchiligining an’anaviy qadriyatlari va ularning zamonaviy sharoitda saqlanishi masalalari o‘rganiladi. Muallifning ta’kidlashicha, hunarmandchilik nafaqat kasbiy faoliyat, balki madaniy meros va milliy identitetning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

R. Alimova va N. Karimov [6] tomonidan olib borilgan tadqiqotda Buxoro shahrining islom sivilizatsiyasi markazi sifatidagi ahamiyati va hunarmandchilik an’analari tahlil qilinadi. Mualliflarning ta’kidlashicha, Buxoro hunarmandchiligi nafaqat iqtisodiy faoliyat, balki madaniy qadriyatlar va an’analarning til orqali uzatilishining muhim vositasi hisoblanadi. Bu tadqiqot hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning hududiy xususiyatlarini tushunishga yordam beradi.

Yuqoridagi nazariy qarashlar va ilmiy yondashuvlar hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlar murakkab va ko‘p qatlamli hodisa ekanligini ko‘rsatadi. Xorijiy va o‘zbek tilshunoslari tomonidan ishlab chiqilgan konsepsiyalar diskursni faqat til birliklarining ketma-ketligi sifatida emas, balki jamiyat, madaniyat va tafakkur bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan kommunikativ jarayon sifatida talqin qilish zarurligini asoslaydi. Ushbu yondashuvlar hunarmandchilik diskursini o‘rganishda tilni real ijtimoiy muhit, madaniy an’ana va kasbiy tajriba bilan birgalikda tahlil qilish metodologik jihatdan to‘g‘ri yo‘l ekanligini tasdiqlaydi.

**Tadqiqot metodologiyasi**

Mazkur tadqiqotning metodologik asosi lingvokulturologiya, konseptual tahlil va qiyosiy-kontrastiv tilshunoslik tamoyillariga tayanadi. Tadqiqot davomida hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning ingliz va o‘zbek tillaridagi lisoniy ifodasini o‘rganish maqsad qilib qo‘yildi. Bu maqsadga erishish uchun bir necha bosqichli metodologik yondashuv qo‘llanildi.

Tadqiqot materialini tanlashda real, tabiiy til materiallariga tayanish tamoyiliga amal qilindi. Ingliz va o‘zbek tillaridan hunarmandchilikka oid matnlar, intervyular, texnik-tavsifiy qo‘llanmalar, reklama matnlari va ommaviy axborot vositalaridagi materiallar tanlab olindi. Material tanlashda janr, mavzu, kommunikativ vaziyat va pragmatik yuklama jihatidan muvozanatlash tamoyiliga rioya qilindi. Bu hunarmandchilik diskursi birliklarining tabiiy qo‘llanilishini aks ettiruvchi ishonchli ilmiy manba yaratish imkonini berdi. Jami 120 dan ortiq matn parchalari va nutqiy vaziyatlar tahlil qilindi.

Tadqiqotning birinchi bosqichida hunarmandchilik diskursiga oid til materiali ingliz va o‘zbek tillaridan yig‘ildi

va tizimlashtirildi. Har bir tildan olingan materiallar alohida-alohida kodlashtirildi va madaniy-milliy konseptlar, ularning leksik ifodalari, metaforik birliklar va baholovchi konstruksiyalar ajratib olindi. Bu bosqichda lingvokulturologik tahlil metodidan foydalanildi, ya'ni so'zlarning madaniy ma'nolari, konseptual tarkibi va ularning diskursdagi funksiyalari aniqlandi.

Ikkinchi bosqichda hunarmandchilik diskursida markaziy o'rin tutuvchi madaniy-milliy konseptlar aniqlandi. Bu jarayonda konseptual tahlil metodi qo'llanildi. Konseptlar o'zlarining mazmuniy tarkibiga, ifoda vositalariga va diskursdagi vazifalariga ko'ra guruhlarga ajratildi. Har bir konseptning asosiy leksik ifodalari, metaforik modellari va baholovchi birliklari aniqlandi.

Uchinchi bosqichda ingliz va o'zbek tillaridagi madaniy-milliy konseptlar qiyosiy-kontrastiv jihatdan tahlil qilindi. Bu bosqichda konseptlarning saqlanish darajasini aniqlashga alohida e'tibor qaratildi. Izomorf xususiyatlar deganda ikki tilda funksional-semantik jihatdan mos keladigan konseptlar tushuniladi. Allomorf xususiyatlar esa ikki tilda turlicha ifodalanadigan, lekin bir xil kommunikativ vazifani bajaradigan konseptlar sifatida talqin qilindi. Qiyosiy tahlil jarayonida konseptlarning semantik tarkibi, funksional yuklamasi va madaniy-pragmatik xususiyatlari solishtirildi.

Tadqiqotda miqdoriy tahlil elementlaridan ham foydalanildi. Konseptlarning qo'llanish chastotasi, ularning turli janrlardagi taqsimoti va kontekstual xususiyatlari statistik jihatdan tahlil qilindi. Bu ikki tildagi konseptual tizimlarning faollik darajasini aniqlash va ularning lisoniy xususiyatlarini yanada ishonchli tavsiflash imkonini berdi.

Tadqiqotning nazariy asosi sifatida lingvokulturologiya, konseptual tahlil, etnolingvistika va madaniyatlararo tarjimashunoslik sohalarida ishlab chiqilgan konsepsiyalarga tayanildi. Xususan, A. Wierzbickaning lingvokulturologik nazariyasi, M. Koduraning kognitiv-semantik tahlil yondashuvi, I. Nuraliyevning tarjima muammolariga oid tadqiqotlari, A. Abdisamatovning lingvopragmatik tahlili, shuningdek, o'zbek tilshunoslari N.M. Mahmudov va Sh. Safarovlarning tadqiqotlari metodologik tayanch vazifasini bajardi.

Tahlil natijalarining ishonchliligini ta'minlash uchun bir necha choralar ko'rildi. Birinchidan, tahlil jarayonida ikki mustaqil tadqiqotchi tomonidan kodlashtirish amalga oshirildi va natijalar solishtirildi. Ikkinchidan, konseptlarning diskursdagi funksiyalari aniqlanganda faqat bitta kontekst bilan cheklanmasdan, bir necha kontekstual misollar tahlil qilindi. Uchinchidan, aniqlangan natijalar nazariy adabiyotlardagi mavjud qarashlar bilan solishtirildi va ilmiy asoslanganligi tekshirildi.

Tadqiqotning cheklovlari sifatida material hajmining cheklanganligi va ayrim noyob konseptlarning yetarli miqdorda uchramasligini ko'rsatish mumkin. Shunga qaramay, tanlangan material hunarmandchilik diskursining madaniy-milliy konseptlarini yetarli darajada to'liq tavsiflash imkonini berdi.

**Tadqiqot natijalari**

Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarni tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatdiki, bu diskursda "mehnat", "usta", "kasb", "mahorat", "an'ana", "baraka" va "halollik" kabi markaziy konseptlar faoliyat yuritadi. Har bir konsept o'ziga xos lisoniy ifodaga ega bo'lib, ular birgalikda diskursning lingvomadaniy yaxlitligini ta'minlaydi. Quyidagi jadvalda hunarmandchilik diskursida aniqlangan asosiy madaniy-milliy konseptlar va ularning lisoniy ifodalari umumlashtirilgan holda ko'rsatilgan.

**1-jadval.**

**Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlar va ularning lisoniy ifodasi**

| Konsept | O'zbek tilidagi ifoda | Ingliz tilidagi eng yaqin muqobil | Saqlanish darajasi |
|---|---|---|---|
| **Mehnat qadri** | mehnat – baraka | hard work pays off | Allomorf (diniy ottenka yo'qoladi) |
| **Kasbiy meros** | ota kasbi, avloddan-avlodga | family trade, passed down | Izomorf (deyarli to'liq mos) |
| **Ustozlik** | usta, ustoz yo'li | master, mentor's way | Allomorf (ierarxik hurmat yumshaydi) |
| **Halollik** | halol mehnat | honest, quality work | Allomorf (axloqiy-diniy chuqurlik qisman yo'qoladi) |
| **Mahorat** | mahorat, ustalik | skill, mastery | Izomorf (deyarli to'liq mos) |
| **An'anaviylik** | qadimiy usul, nasldan-naslga | traditional method, heritage | Izomorf (deyarli to'liq mos) |
| **Baraka** | baraka | (muqobilsiz) | Katta qismi yo'qoladi |

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, hunarmandchilik diskursidagi madaniy-milliy konseptlarning ingliz tiliga o'tkazilishida ikki xil aniq naqsh kuzatiladi. Sof kasbiy-texnik mazmunga ega konseptlar ("kasbiy meros", "mahorat") deyarli to'liq izomorf tarzda saqlanadi, chunki ularning mohiyati umuminsoniy tajribaga tayanadi va bu tajriba ingliz tilli madaniyatda ham tanish. Aksincha, diniy-axloqiy va ijtimoiy-ierarxik yuklamaga ega konseptlar ("mehnat qadri", "ustozlik", "halollik") tarjimada sezilarli allomorf o'zgarishga uchraydi – bu konseptlarning o'zagida yotgan diniy marhamat (baraka), ijtimoiy hurmat ierarxiyasi (usta-shogird) va axloqiy poklik (halollik) tushunchalari ingliz tilida bunday zich, bir so'zga singdirilgan shaklda mavjud emas, shuning uchun ular tarjimada muqarrar ravishda soddalashadi yoki umumiyroq ma'noga siljiydi.

Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning lisoniy ifodasini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, bu konseptlar nafaqat alohida leksik birliklar orqali, balki kollokatsion modellar, metaforik ifodalar va barqaror nutqiy formulalar orqali ham namoyon bo'ladi. Kollokatsiyalar orqali ustaning mahorati, mahsulot sifati va mehnatning ijtimoiy qadri diskursiv tarzda mustahkamlanadi. Bunday kollokatsiyalar (masalan, "puxta ishlangan", "qo'l bilan yasalgan") shunchaki tasodifiy so'z birikmalari emas, balki jamiyat tomonidan tan olingan, barqaror madaniy-baholovchi naqshlar sifatida shakllanadi.

Metaforik modellar ham hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning muhim ifoda vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ldi. Tadqiqot davomida aniqlangan metaforik modellar orasida "mehnat – baraka", "kasb – meros", "usta – yo'l ko'rsatuvchi" kabi modellar alohida o'rin tutadi. Bu metaforalar hunarmandchilik faoliyatini iqtisodiy jarayondan ko'ra kengroq, madaniy va axloqiy hodisa sifatida talqin qilishga xizmat qiladi. "Mehnat – baraka" metaforasi o'zbek tilida diniy-axloqiy qadriyatga tayanadi va mehnatning ma'naviy mukofotini ifodalaydi. Ingliz tilida bu metaforaning eng yaqin muqobili "hard work pays off" bo'lib, u ham mehnatning ijobiy natija berishini bildiradi, biroq diniy-marhamat ottenkasi yo'qoladi. "Kasb – meros" metaforasi ingliz tilida deyarli to'liq funksional muqobilga ega ("family trade", "passed down"), chunki kasb-hunarning avloddan-avlodga o'tishi umuminsoniy tajriba hisoblanadi. "Usta – yo'l ko'rsatuvchi" metaforasi esa ingliz tilida qisman muqobilga ega ("my mentor guided me"), biroq "usta" so'zidagi ierarxik hurmat yumshaydi.

Quyidagi jadvalda hunarmandchilik diskursida aniqlangan konseptual metaforalar va ularning ingliz tilidagi holati qiyosiy jihatdan ko'rsatilgan.

**2-jadval.**

**Hunarmandchilik diskursida konseptual metaforalar va ularning tarjimadagi holati**

| Metaforik model | O‘zbek tilidagi ifoda | Madaniy-pragmatik ma’no | Ingliz tilidagi holati |
|---|---|---|---|
| **Mehnat – baraka** | mehnatning mevasi, barakali ish | Mehnatning axloqiy-diniy qadri | Qisman muqobil (“fruits of labor”), diniy ottenka yo‘qoladi |
| **Kasb – meros** | ota kasbi, avloddan-avlodga | Madaniy uzluksizlik | To‘liq funksional muqobil (“family trade”, “passed down”) |
| **Usta – yo‘l ko‘rsatuvchi** | ustozim yo‘l ko‘rsatdi | Bilimni uzatish, hurmat | Qisman muqobil (“my mentor guided me”), ierarxik hurmat yumshaydi |
| **Mahorat – boylik** | mahorat – bu boylik | Kasbiy qadriyatning moddiy ifodasi | To‘liq funksional muqobil (“skill is wealth”) |

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, “kasb – meros” va “mahorat – boylik” metaforalari ingliz tilida deyarli to‘liq funksional muqobilga ega (izomorf holat), ammo diniy-axloqiy negizga tayangan “mehnat – baraka” va ierarxik-hurmatga asoslangan “usta – yo‘l ko‘rsatuvchi” metaforalari tarjimada qisman ma’no yo‘qotadi (allomorf holat). Bu farq ikki madaniyatning qadriyat tizimidagi tub tafovutni aks ettiradi.

Hunarmandchilik diskursida implitsit baholash va madaniy kodlar alohida ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. “Halol mehnat”, “qo‘l mehnatining qadri”, “kasbga sadoqat” kabi madaniy kodlar diskursda bevosita ifodalanmasdan, kontekst va pragmatik vaziyat orqali uzatiladi. Bu holat hunarmandchilik nutqining yuqori darajadagi madaniy yuklamaga egaligini ko‘rsatadi. Bunday madaniy kodlarning ingliz tiliga tarjimada saqlanish darajasi turlicha: “an’anaviylik” kodi (“qadimiy usul” – “traditional method”) nisbatan izomorf tarzda saqlansa, “halollik” va “ustozlik” kodlari ularning o‘zbek madaniyatidagi diniy-ijtimoiy chuqurligi tufayli ingliz tilida faqat qisman, sayozroq muqobil (“honest work”, “my teacher’s way”) orqali beriladi.

**Muhokama**

Tadqiqot natijalari hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlar murakkab va ko‘p qatlamli hodisa ekanligini ko‘rsatdi. Bu konseptlarning yetti asosiy turga bo‘linishi va har bir turining o‘ziga xos lisoniy ifodaga ega ekanligi aniqlandi. Bu natijalar lingvokulturologiya nazariyasining asosiy tamoyillariga mos keladi, xususan, A. Wierzbicka [1] tomonidan ilgari surilgan har bir til o‘zida muayyan xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy me’yorlarini aks ettiruvchi “madaniy skript”larga egaligi haqidagi qarashlarga to‘liq mos keladi.

“Mehnat qadri” konseptining tahlili shuni ko‘rsatdiki, hunarmandchilik diskursida mehnat nafaqat iqtisodiy faoliyat, balki axloqiy-diniy qadriyat sifatida talqin qilinadi. Bu holat N. Aljanova [5] tomonidan olib borilgan tadqiqotlar natijalariga mos keladi. Uning fikricha, hunarmandchilik nafaqat kasbiy faoliyat, balki madaniy meros va milliy identitetning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. “Mehnat – baraka” metaforasi o‘zbek tilida diniy-axloqiy qadriyatga tayanadi va mehnatning ma’naviy mukofotini ifodalaydi. Ingliz tilida bu metaforaning eng yaqin muqobili “hard work pays off” bo‘lib, u ham mehnatning ijobiy natija berishini bildiradi, biroq diniy-marhamat ottenkasi yo‘qoladi.

“Kasbiy meros” konseptining tahlili M. Kodura [2] tomonidan olib borilgan tadqiqotlar natijalariga mos keladi. Uning tadqiqotida ingliz va polyak tillarida to‘qish va tikish hunarmandchiligi bilan bog‘liq terminlar kognitiv-semantik yondashuv asosida qiyosiy tahlil qilinadi va har bir madaniyatda hunarmandchilik bilan bog‘liq lingvistik dunyoqarash ochib beriladi. “Kasb – meros” metaforasi ingliz tilida deyarli to‘liq funksional muqobilga ega (“family trade”, “passed down”), chunki kasb-hunarning avloddan-avlodga o‘tishi umuminsoniy tajriba hisoblanadi.

“Ustozlik” konseptining tahlili P. Brown va S. Levinsonning [7] xushmuomalilik nazariyasiga mos natijalar berdi. Ularning nazariyasiga ko‘ra, xushmuomalilik tinglovchining “yuzini” himoya qilish va unga qiymat berish uchun ishlatiladigan strategiyadir. Hunarmandchilik diskursida “usta” va “ustoz” so‘zlari nafaqat kasbiy mavqeni, balki ijtimoiy hurmat va ierarxik munosabatni ham ifodalaydi. Ingliz tilida bu konseptning eng yaqin muqobili “master” yoki “mentor” bo‘lib, ular o‘zbek tilidagi “usta” so‘zidagi ierarxik hurmatni to‘liq aks ettirmaydi.

“Halollik” konseptining tahlili shuni ko‘rsatdiki, hunarmandchilik diskursida halollik nafaqat axloqiy sifat, balki diniy-axloqiy qadriyat sifatida talqin qilinadi. Bu natijalar I. Nuraliyev [3] tomonidan olib borilgan tadqiqotlar natijalariga mos keladi. Uning ta’kidlashicha, hunarmandchilik bilan bog‘liq terminlarni tarjima qilish madaniy va lingvistik tafovutlar tufayli jiddiy qiyinchiliklar tug‘diradi. “Halol mehnat” iborasidagi axloqiy poklik ottenkasi ingliz tilidagi “honest work” muqobilida to‘liq aks etmaydi.

Tadqiqot natijalari o‘zbek tilshunosligida N.M. Mahmudov [8] tomonidan olib borilgan tadqiqotlar bilan ham uyg‘unlashadi. Uning qarashlariga ko‘ra, gapning semantik va sintaktik tarkibi o‘rtasida asimmetriya mavjud bo‘lib, bu holat leksik-grammatik birliklarning faqat nominativ emas, balki chuqurroq semantik-funksional yuklamaga ham ega ekanini ko‘rsatadi. Hunarmandchilik diskursida ham madaniy-milliy konseptlar ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri ifodalanmaydi, balki kontekst va umumiy bilimga tayanilgan holda anglashiladi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, aniqlangan natijalar tarjima amaliyoti, leksikografiya, chet tili va kasbiy ta’lim sohalarida qo‘llanilishi mumkin. Xususan, madaniy-milliy konseptlarning ingliz va o‘zbek tillaridagi lisoniy ifodasi haqidagi natijalar tarjimonlar uchun amaliy qo‘llanma bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, hunarmandchilik diskursiga oid maxsus izohli-qiyosiy lug‘at tuzish uchun ilmiy asos yaratildi.

**Xulosa**

Mazkur tadqiqot hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlarning ingliz va o‘zbek tillaridagi lisoniy ifodasini qiyosiy-kontrastiv nuqtayi nazardan tahlil qilishga bag‘ishlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, hunarmandchilik diskursida “mehnat”, “usta”, “kasb”, “mahorat”, “an’ana”, “baraka” va “halollik” kabi markaziy konseptlar faoliyat yuritadi. Har bir konsept o‘ziga xos lisoniy ifodaga ega bo‘lib, ular birgalikda diskursning lingvomadaniy yaxlitligini ta’minlaydi.

Sof kasbiy-texnik mazmunga ega konseptlar (“kasbiy meros”, “mahorat”) ingliz tilida deyarli to‘liq izomorf tarzda saqlanadi, chunki ularning mohiyati umuminsoniy tajribaga tayanadi. Diniy-axloqiy va ijtimoiy-ierarxik yuklamaga ega konseptlar (“mehnat qadri”, “ustozlik”, “halollik”) esa tarjimada sezilarli allomorf o‘zgarishga uchraydi. Bu konseptlarning o‘zagida yotgan diniy marhamat (baraka), ijtimoiy hurmat ierarxiyasi (usta-shogird) va axloqiy poklik (halollik) tushunchalari ingliz tilida bunday zich, bir so‘zga singdirilgan shaklda mavjud emas.

Hunarmandchilik diskursida madaniy-milliy konseptlar nafaqat alohida leksik birliklar orqali, balki kollokatsion modellar, metaforik ifodalar va barqaror nutqiy formulalar orqali ham namoyon bo‘ladi. “Mehnat – baraka”, “kasb – meros”, “usta – yo‘l ko‘rsatuvchi” kabi metaforik modellar hunarmandchilik faoliyatini iqtisodiy jarayondan ko‘ra kengroq, madaniy va axloqiy hodisa sifatida talqin qilishga xizmat qiladi. Implitsit baholash va madaniy kodlar (“halol mehnat”, “qo‘l mehnatining qadri”, “kasbga sadoqat”) diskursda bevosita ifodalanmasdan, kontekst va pragmatik vaziyat orqali uzatiladi.

Tadqiqotning nazariy ahamiyati shundaki, u hunarmandchilik diskursining madaniy-milliy konseptlarini tizimli tavsiflash imkonini berdi va bu konseptlarning ingliz va o‘zbek tillaridagi lisoniy ifodasini ilmiy asosladi. Tadqiqot natijalari lingvokulturologiya, etnolingvistika va qiyosiy-kontrastiv tilshunoslik sohalarini yangi empirik ma’lumotlar bilan boyitdi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati tarjima amaliyoti, leksikografiya, chet tili va kasbiy ta’lim sohalarida namoyon bo‘ladi. Aniqlangan natijalar tarjimonlar uchun aniq mo‘ljal bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, hunarmandchilik diskursiga oid maxsus izohli-qiyosiy lug‘at tuzish uchun ilmiy asos yaratildi. Ta’lim jarayonida esa diskursiv va madaniy kompetensiyani shakllantirish uchun material sifatida foydalanish mumkin. Kelgusidagi tadqiqotlar uchun istiqbolli yo‘nalishlar sifatida hunarmandchilik diskursini boshqa kasbiy diskurslar bilan qiyoslash, tadqiqot materialini tarixiy va hududiy jihatdan kengaytirish hamda milliy madaniyatni xalqaro miqyosda targ‘ib qilish masalalarini o‘rganish belgilanishi mumkin.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati**


1. Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. Oxford University Press.
2. Kodura, M. (2025). Conceptualising craft: A contrastive analysis of English and Polish knitting and crocheting terminology. *Studies in Polish Linguistics*, 19(4), 179–198. https://doi.org/10.4467/23005920SPL.24.008.21498
3. Nuraliyev, I. (2024). Problems of translating craft-related realia in English and Uzbek. *Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika*, 2(3), 204–211. https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss3/S-pp204-211
4. Abdisamatov, A. (2025). Linguopragmatic research of craft discourse. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 5(6), 2157–2160. https://zienjournals.com
5. Aljanova, N. (2025). *Roots of Heritage: Honoring Hunarmandchilik Tradition in Uzbekistan – 17 Narratives of Craft Entrepreneurs on Preserving the Traditions*. NURCE.
6. Alimova, R., & Karimov, N. (2024). The historical significance of Bukhara as a center of Islamic civilization in Uzbekistan. *Science and Technology Publications*, 1(7), 917–923.
7. Brown, P., & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.
8. Mahmudov, N. M. (1984). *O‘zbek tilida gapning semantik-sintaktik asimmetriyasi*. O‘qituvchi.
9. Safarov, Sh. (2008). *Pragmalingvistika*. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
10. Shamsiddinova, M. H. (2025). O‘zbek tilida nutqiy aktlar nazariyasining konseptual asoslarini takomillashtirish usullari. *The Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 5(6), 2157–2160.
11. Turapova, M. (2026). Contrastive analysis of politeness strategies in English and Uzbek. *Zenodo*. https://zenodo.org/records/18378662
12. Leech, G. (2014). *The Pragmatics of Politeness*. Oxford University Press.
13. Kecskes, I. (2022). The theoretical framework of intercultural pragmatics. In *The Cambridge Handbook of Intercultural Pragmatics*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108884303.004
14. Ter-Minasova, S. G. (2000). *Yazik i mezhkulturnaya kommunikatsiya*. Slovo.
15. Karasik, V. I. (2002). *Yazikovoy krug: lichnost, kontsepti, diskurs*. Gnozis